

Az ünnepélyek ehhez adjanak ösztönzést nekik, azt kell mérlegre tenni, teljesítették-e ezt a kötelezettségüket.

Az ünnepélyek ezért akkor illeszkednek be a nevelés folyamatába, ha:

- az ünnepélyt a tanulóknak rendezik, rájuk méretezik,
- felhasználják az alkalmat a külsőségek (Himnusz alatti, zászló előtti tisztelgés) tartalommal való megtöltésére,
- a közösség hitet tesz a történelmi, forradalmi örökség vállalása, méltó folytatása mellett (önvizsgálatot tart, programot határoz meg),
- és a közösség vállal felelősséget azért, hogy az ünnepi pillanatokban tett fogadalmait a hétköznapiakban meg is valósítja.

BALTÁSI JUDIT-SZIRMAY ENDRE
Kaposvár, Tanítóképző Intézet

Olvasástechnikai és szövegértési szint mérése az 1. osztályban

(Egy komplex anyanyelvi kísérlet összehasonlító mérés eredményeiből)

Több év óta tartó előkészítő munka tapasztalatainak összegezése után 1973 szeptemberében Kaposváron a Gyakorló Általános Iskola I. osztályában elkezdtük egy komplex anyanyelvi kísérlet kidolgozását. A komplexitás mindenekelőtt új szemléletet, a hagyományostól eltérő tantervi szerkezetet, valamint sajátos munkaformákat, módszereket és eljárásokat jelent. Ennek részletes kifejtése most nem feladatunk. Ebben a rövid cikkben csupán a kísérlet néhány szerény tapasztalatáról kívánunk számot adni.

Mivel jelenleg az olvasástechnika és a szövegértés fejlesztésének vizsgálatát emeljük ki, a következőket kell előrebocsátanunk:

Az 1. osztályban kezdettől fogva következetesen szorgalmaztuk – többek között – a következőket.

a) Mielőbb tanuljanak meg a tanulók *önállóan olvasni és írni*, hogy jól szervezett önálló ismeretszerzésre is képesek legyenek.

b) Igyekeztünk minél előbb kifejleszteni a tanulók *szövegfeldolgozó képességét*, hogy eredményesen vehessenek részt önálló szövegfeldolgozásban, elemzésben.

c) Sokoldalúan fejlesztettük a tanulók *produktív nyelvi képességeit*, hogy az olvasást, az írást és a beszédet a situációknak megfelelően célszerűen használhassák.

d) Az előkészítő időszakról kezdve *egységes nyelvi szemlélet* elsajátításán fáradoztunk. A részeket mindig az egészszel összefüggésben alkalmaztattuk.

e) A *nyelvi gyakorlatot, a működő nyelvet állítottuk a középpontba*. A gyakorlat és a situáció logikus összefüggése nyomán a tanulók könnyen nyomon követhetik a nyelv részrendszerének funkcióit.

f) Minden vonatkozásban *célszerű differenciálásra törekedtünk*.

Feladataink célszerű megoldása érdekében a munkát a következő fokozatok szerint osztottuk el az 1. osztályban.

Olvasásból és írásból október közepéig hagyományos tantervi tagolásban haladtunk. Attól kezdve az úgynevezett „kombinált órákat” vezettük be. Ez azt jelentette,

hogy egy órán megtanítottuk a hangot és a betűt, sőt vázolgattuk is az írott betűt. Így aztán sok gyakorlási időt biztosítottunk – s ez a legfontosabb. *Hetitervek* alapján céltudatosan gyakoroltattuk és fejlesztettük az olvasáson és az íráson kívül a tanulók beszédét, fogalmazási eszközrendszerét és nyelvtani ismereteiket.

Feltételezésünknek megfelelően a komplex gyakorló órákon jól szintetizálhattuk az egyes oktatási és nevelési feladatokat.

Hadd említsünk meg itt alkalmazott eljárásaink közül néhányat!

Az olvasási készség kimunkálását pl. a következőkkel segítettük.

a) A *néma olvasást* igen korán kezdtük! Tulajdonképpen az első szó megjelenésétől kezdve olvastattunk némán is. Különben a hangos olvasást mindig megelőzte az „áttekintés”, a néma olvasás.

b) Az *olvasási feladatlapok* megoldásakor – az első félév végéig fokozatosan eljutottunk a *teljesen önálló feldolgozásig*. Ez azt jelentette, hogy a munka megkezdése előtt még utasításokkal sem kellett segíteni.

– Az 1. osztály második félévében még a következők megvalósítására került sor.

c) *Differenciált munkával* az olvasókönyvön kívül egyéb könyvekből igyekeztünk minél többet olvastatni. A tanulók a kiemelt szemelvényekből *válogató olvasással* gyakoroltak. (Pl. megadott kérdésekre választ kerestek; esetleg le is írták a kikeresett választ.)

d) Esetenként egy-egy *tanuló bemutatta az új olvasmányt*. Ez az individualizált munkaforma igen nagyjelentőségű – motiváció szempontjából.

e) Időnként *önálló olvasmányfeldolgozásra* is sor került a következő változatokkal:

- előre kiemelt és megbeszélte szavak, kifejezések kigyűjtése,
- bemutató olvasás helyett néma olvasás,
- táblára írt kérdések alapján válogatás végzése – majd szintézis,
- gondos, sokoldalú ellenőrzés és gyakorlás stb. ...

Hangsúlyoznunk kell, hogy az olvasási készségfejlesztéssel párhuzamosan és hasonló ütemben haladtunk az íráskészség kimunkálásával is.

Meg kell még jegyeznünk azt is, hogy számos munkahelyzetben jelentős szerepet biztosítottunk a rajzoknak, a képeknek, a diafelvételeknek, a magnetofonnak, a bábozásnak és a dramatizálásnak. (Ezekről részletesebben más alkalommal szólnunk.)

Kísérleti eljárásaink eredményéről igyekeztünk meggyőző adatokat szerezni. A kísérleti osztály tanulóinak teljesítményét összehasonlítottuk három hagyományos eljárásokkal dolgozó iskola tanulóinak teljesítményével. Az 1. számú kontrollosztály egy nagyközség jól felszerelt iskolájának egyik tanulócsoportja; a 2. számú kontrollosztály egy kisebb község iskolájának a tanulócsoportja; a 3. számú kontrollosztály pedig egy kisközség osztatlan iskolájának 1. osztályos tanulóiból állt. A méréseket 1974. május 20–június 5-ig végeztük első osztályos tanulókkal. A megvizsgált tanulók száma 79.

I. A HANGOS OLVASÁS MÉRÉSE

Kiválasztottunk egy addig még fel nem dolgozott mesét, amelynek szókincsét a tanulók feltehetően ismerték. (Feltételezésünk helyességéről a mérés megkezdése előtt meggyőződünk.)

Röviden ismertettük a mese tartalmát. Utána a tanulók egyenként, külön teremben 120 másodpercig olvastak a meséből. Természetesen mindenki ugyanazt a részt olvasta. Megszámáltuk, hogy a meghatározott idő alatt *ki hány szótagot olvasott*, s olvasás közben *hányszor hibázott*. Hibának tekintettük a betűkihagyást, a betűcserét, a szöveg megmásítását s az ismétlést. Most nem számítottuk hibának a hangsúly, a hanglejtés, a szünet tévesztéseit.

A teljesítményt a következőképpen értékeltük:

ötös (igen jó): ha a tanuló 200-nál több szótagot olvasott – s háromnál több hibája nem volt;

négyes (jó): ha a tanuló 200 és 175 szótag között olvasott – s 3–4-nél több hibája nem volt;
bármás (átlagos): ha a tanuló 175 és 140 szótag között olvasott – s 4-nél több hibája nem volt;
kettes (gyenge): ha a tanuló 140 és 100 szótag között olvasott – s 4-nél több hibája nem volt;
egyes (igen gyenge): ha a tanuló 100-nál kevesebb szótagot olvasott – s 5 vagy ennél több hibája volt.
 – Ha valaki elérte ugyan a megfelelő szótagszámot, de igen sokat hibázott az olvasásban, az egy kategóriával rosszabb minősítést kapott.

Az átlagok kiszámítása után a következő kép alakult ki:

A kísérleti osztály eredménye	3,23
Az 1. sz. kontrollosztály eredménye	2,50
A 2. sz. kontrollosztály eredménye	2,27
A 3. sz. kontrollosztály eredménye	1,70!

(A tanulóként való részletezéstől eltekintünk.)

Nyilvánvaló, hogy az egyes osztályok teljesítményei között igen nagy a különbség. A kísérleti osztályban 9 tanuló olvasott 170 szótag felett; a 2. sz. kontrollosztályban csak 2 tanuló; a 3. sz. kontrollosztályban egy sem! – *A legkisebb érték 120 mp alatt 50 szótag volt, a legnagyobb 345 szótag!* – Ez a tény is mutatja, hogy mennyire fontos a differenciált foglalkozás szorgalmazása és megszervezése.

– Az is bizonyos, hogy az eredményeket befolyásolták a szociális körülmények és a családi légkör, de meg kell jegyeznem, hogy a kísérleti osztály tanulói között is több hátrányos helyzetű tanuló van.

II. A SZÖVEGÉRTÉS FOKA; A NÉMA OLVASÁS MÉRÉSE

Ezt a vizsgálatot feladatlapos méréssel végeztük.

A tanulók feladatlapján egy 8 soros meserészlet volt, amelyhez öt kérdés kapcsolódott. A tanulóknak a következő feladatot kellett megoldaniuk.

Némán elolvasták a meserészletet (előkészítés nélkül!), aztán írásban válaszoltak a kérdésekre. Ezek a következő próbát jelentették:

Az 1. és a 2. feladat választásos módszerrel tudakolta a megértés fokát, s egyúttal emlékeztetőpróbát jelentett. (Szavak közül kellett kiválasztani a megfelelőt, s mondatokat kellett helyes logikai rendbe állítani.). Mindezt csak a némán elolvasott és megértett szöveg helyes, önálló feldolgozása alapján végezhették el.

A 3. feladat a gondolatlor logikájának a megértését ellenőrizte – megfelelő szavak kiválasztásával és csoportosításával.

A 4. feladat mondatkiegészítéssel tudakolta a helyes megértést.

Az 5. feladat kevert betűkből helyes szóalkotást kívánt – rajzzal kombinálva!

A megoldási idő 35 perc volt!

Az értékelés a következőképpen történt:

Minden részfeladat helyes megoldásáért *maximálisan 2 pont* járt. Az elérhető maximum 11 pont volt.

Részletezve:

2 pont: ha a megoldás 100%-os,
1 pont: ha a megoldás 99–50%-os,
0 pont: ha a megoldás 50%-osnál kevesebbet ér.
1 jutalompont adható a szép rajzért!

Minősítés:

<i>ötös</i> (igen jó):	11–10 pont,
<i>négyes</i> (jó):	9–8 pont,
<i>bármás</i> (átlagos):	6–7 pont,
<i>kettes</i> (gyenge):	4–5 pont,
<i>egyes</i> (igen gyenge):	1–3 pont.

Az átlagok kiszámítása után a következő kép alakult ki:

A kísérleti osztályban	4,00!
Az 1. sz. kontrollosztályban	3,60
A 2. sz. kontrollosztályban	2,22
A 3. sz. kontrollosztályban	1,80!

Itt még nagyobb különbségek jelentkeztek a kísérleti és a kontrollosztályok között. Legtöbb nehézséget a 2., 3. és 4. feladat jelentette. Ezek megoldásához ugyanis az értelmes olvasáson és a reprodukáláson kívül már jó emlékezetre és logikus gondolkodásra is szükség volt. A kísérleti osztályban 10 tanuló maximális eredményt ért el; a 2. sz. kontrollosztályban csak 1; a 3. sz. kontrollosztályban egy sem! – A teljesítményt persze az is befolyásolta, hogy melyik osztály nevelője milyen gyakran használt év közben feladatlapokat!

A mérés eredményeinek áttekintése után a következő összegezéssel zárhatjuk e területen végzett vizsgálódásainkat:

1. Olvasásból 1. osztályban *a megszokottnál rövidebb idő alatt* végezhető el az ismeretek feldolgozása – s így több idő marad az olvasás gyakoroltatására.

2. Minél előbb biztosítani kell, hogy a tanulók *önállóan, némán olvassanak*. (Ez a legtermészetesebb és leggyakoribb élethelyzet.)

3. *A könyvek környezet megteremtésével* biztosítani kell, hogy a tanulók már 1. osztályban különféle mesék és verseskönyvek szövegein gyakorolják az olvasást.

4. Figyelembe véve a tanulók képességeit és fejlettségét igen gondosan meg kell szervezni *a differenciált munkaformákat*.

5. *A gyakoroltatást* úgy kell megszervezni, hogy az érdekes, változatos és *természetes legyen* – s megfeleljen a reális helyzeteknek.

6. Az olvasástani és a gyakoroltatást mindig úgy kell irányítani, hogy a munka *az egységes anyanyelvi képzés részeként* jelentkezzen a tanulók előtt.

DR. JÁKI LÁSZLÓNÉ

Budapest, Tanítóképző Intézet

A feladatlapok felhasználásának lehetőségei az oktatási folyamat különböző szakaszaiban az általános iskola harmadik osztályában

Az oktatás hatékonyságának emelése, e munkához eszközök és módok keresése – így fogalmazható meg az oktatás és nevelés napjaink egyik leginkább előtérbe kerülő problémája.

A már ismert, de egyre többször említett a feladatlap minél sokoldalúbb, változatosabb módon való felhasználását napjaink gondjai és megoldásai közé soroljuk. Az alsó tagozat minden tárgyában, minden órán, a különböző didaktikai feladatok eredményesebb megoldásának egyre változatosabb eszközeként használjuk.

Mindezt elmondhatjuk erről a hathatós eszököről, de foglalkoznunk kell néhány kérdésével is. Ezek: